

Швець Володимир Євгенович,
*к. е. н., професор кафедри обліку і аудиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна*

УКРАЇНСЬКА ПАРАДИГМА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: ВИТОКИ І УМОВИ ФОРМУВАННЯ

Основними компонентами української парадигми бухгалтерського обліку виступають три, а саме: методичний, правовий і мовний. Усі ці компоненти взаємопов'язані, однак умови їх формування різні. Якщо методичний та правовий компоненти формуються під впливом світової облікової практики, то мовний компонент має свої особливості, що заслуговує більше уваги.

Оскільки визначальним компонентом національних парадигм бухгалтерського обліку в усіх країнах є мовний, тому витоки формування української парадигми доцільно досліджувати з часу запровадження української мови в облікову практику. Це стосується періоду середини XIX ст., коли на західноукраїнських землях склались більш сприятливі умови для запровадження української мови в економічних відносинах, ніж на Великій Україні, яка входила до складу Російської імперії.

Велику роль у запровадженні рідної мови русин, як тоді називали українське населення Галичини відіграло духовенство, не тільки зберігаючи українську мову у церквах, але й домоглися впровадження у Львівському університеті “*Studium Ruthenium*” [1]. Успішну діяльність з поширення української мови і літератури, з поверненням до кириличного шрифту, розширили Руська трійця: Маркіяв Шашкевич, Іван Вагилевич і Яків Головацький [2]. А Я. Головацький став першим очільником першої кафедри Руської словесності (1848 р.) у Львівському університеті з українською мовою викладання. У сфері поширення норм права українською мовою, важливу роль відіграв Василь Ковальський – радник Верховного суду у Відні, який першим почав перекладати закони з німецької мови на українську у Віснику законів державних [3]. Важливість ролі цих перекладів для формування української парадигми бухгалтерського обліку полягала у тому, що українські інституції отримували готові формуляри облікових книг і звітності виконані рідною мовою [4].

Системним і дієвим кроком у запровадженні мовного компоненту у формування української парадигми бухгалтерського обліку на західноукраїнських землях стала резолюція, прийнята Народним Віче Русинів 18 (30) листопада 1880 р. у Львові [5]. У цій резолюції-зверненні до імператора Франца-Йосифа, який провадив політику побудовану не на домінуванні однієї національності в державі, а на засадах рівноправ'я та створення однакових умов для усіх народів багатонаціональної Австро-Угорської імперії, на основі всесторонньо оціненого становища русинів-українців зауважено, що після багатовікового пригнічення та бездержавності руський народ відсторонений від управління у школах, судах і урядах, як і в громадському житті загалом.

На основі цього було виділено цілий ряд вимог з конкретними нормативно-адміністративними заходами у чотирьох напрямках, а саме: державно-правному становищі русинів; економічних відносинах; в освіті; у внутрішній діяльності русинів. Перший напрям передбачав обов'язковість ведення ділового спілкування та прийняття рішень при зверненні русинів українською мовою.

Другий напрям – економічний, передбачав вжиття заходів законодавчого і державно-адміністративного протидії знищенню селянських господарств унаслідок їх кредитного визискування, зокрема – зниження рівня податків на спадщину та уникнення подвійного оподаткування зі сторони держави та органів місцевого самоврядування, а також забезпечення доступу селянських господарств до дешевих кредитних ресурсів.

Наступний напрям – освітній, передбачав пропорційне представництво шкільних рад і адміністрації відповідно до структури населення. У цьому напрямі передбачалось забезпечити домінування у народних школах компактного проживання русинів української мови, як обов'язкової; відкриття учительських семінарій створено у Львові, Перемишлі, Станіславові і Тернополі (чоловічих), а у Львові й Перемишлі жіночі учительські семінарії з виключно руською мовою викладання, водночас створено руську екзаменаційну комісію для вчителів народних шкіл; розвиток середніх шкіл, тобто гімназій та реальних фахових шкіл, які б фінансувались з державних фондів і підготовка здійснювалась українською мовою.

Окремим освітнім питанням було питання університету, який відзначено найвищим напрямом освітянської шкали підготовки фахівців, де зокрема відзначено, що у Львівському університеті необхідно забезпечити рівноправ'я для руської мови в науці, але перш ніж це буде реалізовано, необхідно:

- по-перше, запровадити на теологічному факультеті університету систематизовані кафедри з руською мовою викладання (для науки Біблії старого завіту; для науки Біблії нового завіту; для античного богослов'я).

- по-друге, забезпечити систематизовано три кафедри з руською мовою викладання на правничому факультеті, а саме: для цивільного права, для карного права; для карного і цивільного судочинства;

- по-третє, створити систематизовану кафедру для руської історії.

Подальша історія розвитку подій свідчить про практичну реалізацію усіх пунктів резолюції, що призвело до формування української парадигми бухгалтерського обліку. Зокрема, це стосувалося можливості ведення бухгалтерського обліку, складання та подання звітності суб'єктами господарювання. Фахова підготовка українською мовою поширилась від спеціалізованих шкіл та гімназій до Львівського університету, де розширився діапазон застосування української мови на факультеті права і адміністрації, де на той час викладалась ціла низка економічних і обліково-аналітичних дисциплін [6].

Кульмінаційно-завершальним, у процесі фахової підготовки університетського рівня у Львові, стало відкриття систематизованої кафедри руської історії, очільником якої став Михайло Грушевський – перший президент Української Народної Республіки. Це сприяло підготовці та виданню цілої низки

навчальних підручників і посібників, що стали основою формування тогочасної української парадигми бухгалтерського обліку. Водночас, відтоді розпочинається інституалізація української парадигми бухгалтерського обліку в умовах відсутності незалежної держави, але при підтримці національного та світового кооперативного руху.

З утворенням та проголошенням Української Народної Республіки, одним із важливим завдань постає необхідність створення фахового україномовного середовища у сфері господарювання, де переконливу першість здобуває Олександр Грановський [7]. Видана ним у Києві праця “Зразки й форми ділових паперів та торгових листів”, хоч у скороченому форматі, але змістовно заповнили нішу у забезпеченні термінологією, формами та взірцями практичне функціонування української парадигми бухгалтерського обліку.

Наведені факти з історії формування української парадигми бухгалтерського обліку дозволяють виявити основні чинники впливу на зміну її окремих компонентів, а також можуть бути корисними у процесі прогнозування майбутніх параметрів та можливих змін в українській парадигмі бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел

1. Андрохович А. Львівське “*Studium Ruthenium*”. – Ч. VI-VIII // *Записки Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка*. – Львів, 1927. – Т. CXLVI.
2. Крохмальний Р. Руська трійця: *Енциклопедія*. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. 2 : Л-Я. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – С. 388-389.
3. Швець В. Развитие бухгалтерского учёта на западно-украинских землях в конце XIX века / *Счетоводството – наука, практика, независимост*. София, 2010-04-20, 2011. – С. 137-140
4. Швець В. Є. Розвиток обліково-аналітичних систем суб'єктів господарювання в Україні : монографія / Володимир Швець. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 448 с.
5. Резолюції предложені комітетом для Йосифінського обходу до ухвали Народного Віча Русинів дня 18 (30) листопада 1880. У Львові: Друкарня Товариства ім. Шевченка, 1880. – 6 с.
6. Проблеми теорії та практики обліково-аналітичних наук / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. Ковалюка і канд. екон. наук, проф. В. Швеця. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 440 с.
7. Грановський О. Зразки й форми ділових паперів та торгових листів. Київ: Видавництво “Самоосвіта”, 1918. – 32 с.